

ХУУЛЬ БУС ЖАГСААЛ ЦУГЛААНЫГ АЛБАДАН ТАРААХ ҮНДЭСЛЭЛ, ЖУРАМ, ТҮҮНИЙГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

*Ш. Чулуун: ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
ЦЭЗТ-ийн ахлах багш, цагдаагийн хошууч*

Цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн үүргийн нэг бол хууль бус жагсаал, цуглааныг албадан тараах явдал юм.

Монгол улсын иргэн бүр үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй байдаг ба энэ эрхийг нь Монгол улсын Үндсэн хуульд тодорхой зааж өгчээ. Тухайлбал: Итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөтэй. Жагсаал, цуглаан хийх журмыг хуулиар тогтооно¹ гэсэн ба Жагсаал цуглаан хийх журамын тухай хууль²-иар тодорхой зааж өгсөн байдаг бөгөөд тус хуулийг зөрчин явуулж байгаа үйл ажиллагаа нь хууль бус үйлдэл юм.

Ардчилсан нийгэмд хүний эрхийг дээдэлдэг хэдий ч эрхээ эдлэхдээ бусад хүний эрхийг бас зөрчиж болохгүй юм.

Иргэдийн тайван замаар жагсаал цуглаан хийх, эрхийг ашиглан зөвшөөрөгдсөн газарт хуулийн дагуу явуулах бус, хууль зөрчих улс төр хийх, бусдыг хууль бус халдлагад өдөөн турхирах, бусдын болон төрийн тангараг өргөсөн алба хаагчдын эрх чөлөөнд халдах, бусдын болон нийтийн эзэмшлийн эд хөрөнгийг эвдэн гэмтээх, устгах, шатаах, иргэдийн нэр төр, алдар хүнд, эрх чөлөөнд бүдүүлгээр, хууль бусаар халдах, олон нийтийн зорчих хэсгийг хаах, төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд дур зоргоор нэвтэрч танхайрах зэрэг нийгмийн гажууд үзэгдэл гарсаар байна.

Үндсэн хуулийн дэг журам, нийгмийн хууль ёсны тогтолцоо оршин тогтноход заналхийлсэн аливаа байгууллага, бүлэг

хүний зохион байгуулалт бүхий хүч хэрэглэсэн хууль бус үйл ажиллагааны улмаас үүссэн эмх замбараагүй байдлыг төрийн байгууллага эрх хэмжээнийхээ дотор ердийн арга хэрэгслээр тохинуулах боломжгүй болсон тохиолдолд цагдаагийн байгууллага аймаг, нийслэлийн засаг даргын захирамжаар албадан тараана³ гэж хуулинд тодорхой заасан байна.

Монгол Улсын иргэдээс улс төр, нийгэм, эдийн засаг, хүний эрх, эрх чөлөөтэй холбогдсон асуудлаар үзэл бодол, санал, шаардлагаа нийтэд илэрхийлэх зорилгоор зохион байгуулж байгаа үйл ажиллагааг цуглаан, иргэд хот суурингийн гудамж талбайгаар зохион байгуулалттайгаар жагсан явж, иргэдээс улс төр, нийгэм, эдийн засаг, хүний эрх, эрх чөлөөтэй холбогдсон асуудлаар үзэл бодол, санал, шаардлагаа нийтэд илэрхийлэх үзэл бодол, санал, шаардлагаа илэрхийлж байгааг жагсаал⁴ гэнэ гэж тус тус холбогдох хуулинд нарийвчлан тусгаж өгсөн байна.

Жагсаал, цуглаан хийхийг хориглох газрыг хуулинд дараах байдлаар тусгаж өгсөн байна. Үүнд:

- Нисэх онгоцны буудал, төмөр замын бүх өртөө, буудал, нийслэлийн зорчигч тээврийн төв буудал

- цэрэг, цагдаагийн болон төрийн хамгаалалтад байгаа газар

- радио телевизийн нэвтрүүлэг явуулдаг байгууллага, аймаг, нийслэл дэх төв холбооны газар

- олон улсын буюу үндэсний яармаг, үзэсгэлэн зохион байгуулж байгаа байгууллага, хот суурин газрын хүнсний болон барааны зах

- эмнэлгийн байгууллага

- Нийслэл Улаанбаатар хотын Сүхбаатарын талбайн Төрийн ордны нутаг дэвсгэрт хамаарах хэсэг⁵ гэж тус тус заасан байна.

Жагсаал, цуглааныг зохион байгуулах субъектээс дараах зорилгыг агуулсан жагсаал, цуглаан хийхийг мөн хуулиар хориглосон байна.

➤ Дайн сурталчлах, үндэстэн ястны хооронд хагарал гаргах буюу үндэс угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, шашин шүтлэгээр ялгаварлан гадуурхах, аллага, хядлага, хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулах, төрийн эрх мэдлийг хууль бус аргаар авахыг уриалах

➤ Үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журамд хохирол учруулж эмх замбараагүй байдал бий болгох

➤ Улс орны буюу тодорхой нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд онц болон дайны байдал зарласан, байгалийн гамшиг, гэнэтийн бусад аюул тохиолдсон бол тухайн нутаг дэвсгэрт уг шалтгаан арилтал жагсаал, цуглаан хийх

➤ Зохих журмын дагуу бүртгэгдсэн жагсаал, цуглаан хийх газарт мөн цаг хугацаанд түүний эсрэг агуулга, зорилготой өөр жагсаал, цуглаан давхардуулан хийх

➤ Гудамж, талбайд өлсгөлөн зарлахыг хөндлөнгөөс зориуд зохион байгуулахыг хүний амь нас, эрүүл мэндийг үл хайхарсан хүмүүнлэг бус үйлдэл гэж үзэж хориглоно⁶ гэж тус тус заасан байна.

Дээрхи нөхцөл байдлыг дүгнэж үзвэл хэдийгээр эрх бүхий албан тушаалтнаас зөвшөөрөл авсан хэдий ч жагсаал, цуглаан зохион байгуулахыг хориглосон газар, хууль бус зорилго агуулсан,

¹ Үндсэн хуулийн 16-р зүйлийн 16 дахь заалт

² Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хууль. УБ.1994.ТМ.,№3

³ Үндсэн хуулийн 25-р зүйл 2.2 дахь хэсэг

⁴ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 3-р зүйл

⁵ Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль 7-р зүйл

⁶ Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль 8-р зүйл

эсвэл эрх бүхий субъектээс зөвшөөрөл аваагүй жагсаал, цуглаан зохион байгуулж явуулах ажиллагаа нь өөрөө хууль зөрчсөн үйлдэл буюу хууль бус жагсаал, цуглаан юм.

Цагдаагийн байгууллага нь хуульд заасан журмын дагуу зохион байгууллагдаж байгаа жагсаал, цуглааны үед хуулиар хүлээсэн үүргийнхээ дагуу хэв журмын хамгаалалтын үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалтыг хариуцан ажиллаж оролцогчдын аюулгүй байдлыг гадны гэмт халдлагаас хамгаалж, хэв журам сахиулан ажиллах үүрэгтэй байна.

Мөн нөгөө талаас хууль бусаар зохион байгуулж байгаа жагсаал, цуглааныг албадан тараах үүрэгтэй байна. Энэхүү үүргийг нь Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль⁷, Цагдаагийн албаны тухай хууль⁸-д тус тус тусгайлан заасан байна.

Өөрөөр хэлбэл хуульд заасан хүч, арга хэрэгсэл хэрэглэн жагсаал цуглааныг албадан тараах тухай Засаг даргын захирамжийг биелүүлэх зорилгоор цагдаагийн байгууллагаас авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ юм.

Энэхүү үйл ажиллагааг гүйцэтгэхдээ цагдаагийн байгууллага нь “Шуурхай удирдлагын штаб” байгуулж ажиллана⁹. Шуурхай удирдлагын штабыг цагдаагийн төв байгууллагын даргын тушаалаар томилно.

Штаб нь суурин болон зөөврийн радио станц, дүрс бичлэгийн камер, зургийн аппарат, сүлжээнд холбогдсон телефон утас, чанга яригч, зурагт, дуран, гэрэлтүүлэгч хэрэгсэл, цахилгаан үүсгүүр, бусад шаардлагатай техник хэрэгслээр хангагдсан байна.

Штабын байранд хууль тогтоомж, журам, заавар, тушаалын эмхтгэл, бэлэн байдлын болон үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнүүд, зураглал, газрын зураг, хүч, хэрэгслийн тоо,

нөөцийн мэдээ, шаардлагатай алба хаагчдын холбоо барих утасны жагсаалт, радио холбооны дуудлага зэргийг бэлэн байлгана.

Мөн штабын дэргэд ажлын хэсэг ажиллаж, дарга, гишүүдээс өгсөн үүрэг даалгавар, хамгаалалтад ажиллаж байгаа анги, байгууллага, албан тушаалтнаас хүлээн авсан мэдээ, мэдээллийг цаг, минутаар баримтжуулах, зураглал үйлдэх, бичиг баримт төлөвлөх зэрэг удирдлагаас өгсөн бусад үүргийг гүйцэтгэнэ¹⁰ гэж үйл ажиллагааны чиглэлийг нь нарийвчлан тусгаж өгсөн байна.

Жагсаал цуглааныг албадан тараахад цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь зайлшгүй шаардлагатай нөхцөл байдал бий болсон үед хуулинд заасан үндэслэл журмын дагуу албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх эрхтэй байна.

Энэхүү эрх зүйн зохицуулалтыг нь Цагдаагийн албаны тухай хууль¹¹, Цагдаагийн албаны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хууль¹², Хууль зүйн сайдын А/126 тоот тушаалд¹³ тус тус зааж өгчээ.

Олон улсын болон дотоодын хууль тогтоомжоор цагдаагийн албан хаагч жагсаал, цуглааныг албадан тараахдаа хуулинд заасан үндэслэл журмын дагуу хуулиар хүлээн зөвшөөрөгдсөн тусгай хэрэгсэл хэрэглэн зогсоох боломжийг зохицуулсан байдаг.

Тусгай хэрэгсэл нь хүний амь насанд аюулгүй ангилалд багтах боловч хэрэглэх журам, зааврыг зөрчиж буюу хэтрүүлэн хэрэглэвэл хүний амь нас, эрүүл мэнд хохирно гэдгийг ямагт санах хэрэгтэй. Тиймээс тусгай хэрэгслийг тусгайлан боловсруулж баталсан журам, нарийн заавар, удирдамжийн дагуу хэрэглэх ёстой¹⁴.

¹⁰ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам 400.14 дэх заалт

¹¹ Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 6-р бүлгийн 28, 8-р бүлгийн 33-р зүйлийн 33.6 дахь хэсэг

¹² Цагдаагийн албаны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 17-21-р зүйл

¹³ ХЗС-ын А/126 тушаалын 2-р хавсралт “Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар”

¹⁴ 1990 оны НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг

Жагсаал цуглааныг албадан тараахад цагдаагийн байгууллага нь албаны зэвсэглэмжинд хүлээн авч бүртгэсэн тусгай хэрэгслийг хэрэглэдэг бөгөөд тэр дундаа олон хүмүүсийн хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох, баривчлах саатуулах үедээ олон хүнд нэг зэрэг нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэдэг байна.

Өнөөдөр цагдаагийн байгууллага нь олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг албаны үйл ажиллагаандаа хэрэглэж байна. Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл гэж нөхцөл байдлыг хяналтдаа авах зорилгоор хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг хэрэглэх боломжтой хэрэгслийг хэлэх ба дараах төрөлтэй. Үүнд:

- Олон хүнд нэгэн зэрэг нөлөөлөх амьсгал боогдуулагч, нулимс асгаруулагч
- Утаан хөшиг үүсгэгч
- Усан хөөрөг
- Бусад тусгай хэрэгсэл

Олон хүнд зэрэг нөлөөлөх нулимс асгаруулагч: Энэ нь хоёр буюу түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг нөлөөлөх хамрын самсаа, нулимсны булчирхайг цочроодог /хий, шингэн төлөвтэй байдаг/

Олон хүнд зэрэг нөлөөлөх амьсгал боогдуулагч: Энэ нь хоёр буюу түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг нөлөөлөх амьсгалын замын эрхтнээр дамжин уушгинд хүрч ханиалгах, хоолой боох үйлчлэлтэй байдаг /шингэн, хий төлөвтэй байдаг/

Усан хөөрөг: Энэ нь усыг өндөр даралтаар хүчтэй цацаж сөрөг үйлдлийг сарниулна.

Утаан хөшиг үүсгэгч: Энэ нь үзэгдэх орчныг хязгаарлах зорилгоор утаан хөшиг үүсгэх бодис /гар бөмбөг, сум, утаа, шүршүүр хэлбэртэй байж болно/

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэхийн өмнө тусгай хэрэгсэл хэрэглэх үндэслэл байгаа эсэхийг заавал тодорхойлно. Үндэслэлтэй шаардлага байгаа тохиолдолд тусгай хэрэгслийн төрөл, тоо, хэмжээ, хэрэглэх хүрээ, дэс дараа, тактикийг сонгоно.

Түүнчлэн олон хүнд нөлөөлөх хэрэглэх үндсэн зарчмуудын 1 дүгээр зүйл

⁷ Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 14-р зүйлийн 3 дахь хэсэг

⁸ Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 2-р бүлгийн 11-р зүйлийн 11.1.7 дахь заалт

⁹ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам код-400 400.6

тусгай хэрэгслийг хэрэглэх талаар прокурорын байгууллагад урьдчилан мэдэгдэх хэрэгтэй¹⁵.

Хууль бус жагсаал, цуглааныг цагдаагийн байгууллага нь албадан тараахдаа нэн түрүүнд хүний эрх, эрх чөлөөтэй холбогдсон жагсаал, цуглаан хийх эрх, үндсэн хуульд заасан хүний амь нас, эрүүл мэнд, эрх, эрх чөлөөг хангах чиглэлийг баримтлан ажилладаг.

Иймээс жагсаал, цуглаан хийж буй этгээдүүд нь эрхээ хэтрүүлэн хэрэглэх тохиолдол нь хүний эрхийг хуулийн дагуу зөрчиж байгаа явдал юм.

Түүнчлэн тусгай хэрэгслийг хэрэглэхдээ удирдах албан тушаалтны байнгын хяналтанд байж гагцхүү зайлшгүй шаардлагатай үед ашиглагдах ёстой. Тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийн өмнө болон хэрэглэсний дараа нарийн бүртгэл хөтөлж хууль бусаар буюу хяналтгүйгээр, өөр зорилгоор ашиглах явдлаас зайлсхийх хэрэгтэй.

Хууль бус жагсаал, цуглааныг тайван замаар хохирол багатай зохицуулан тараах нь цагдаагийн байгууллагын удирдлагын нэн түрүүнд тавих зорилго байдаг.

Цагдаагийн алба хаагчид нь аливаа хууль бус жагсаал цуглааныг албадан тараах үед ажиллахдаа хамгаалах тусгай хэрэгслийг бүрэн гүйцэд ашиглах хэрэгтэй. Шаардлагатай тохиолдолд олон хүнд зэрэг нөлөөлөх усан хөөрөг, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, утаан хөшиг үүсгэгчийг ашиглахад бэлэн байлгана.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэхдээ дор дурдсан үндэслэл бүхий нөхцөлд хэрэглэхээр НҮБ-ийн эрх зүйн баримт бичиг болон дотоодын эрх зүйн актуудад тусгасан байна. Тодруулбал:

Олон улсын эрх зүйн зохицуулалт нь¹⁶:

- Хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөнд бодит хохирол учрах аюул
- Өөр арга, хэрэгсэл

хэрэглэх нь үр дүнгүй буюу зайлшгүй нөхцөлд

- Хүч буюу тусгай хэрэгсэл хэрэглэх нь хуулийн биелэлтийг хангахад чиглэсэн байх

Монгол улсын эрх зүйн зохицуулалт нь¹⁷:

- ✓ нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох;

- ✓ нийгмийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж байгааг таслан зогсоох;

- ✓ байгууллага, иргэдийн мэдэлд байгаа барилга байгууламж, орон байрыг эзлэн авсан, гудамж, замын хөдөлгөөнийг бүслэн хаасныг чөлөөлөх;

- ✓ хориглон эсэргүүцэж байгаа сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтныг баривчлах;

- ✓ цагдаагийн алба хаагч болон бусад хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй байдлаар довтолсон;

- ✓ цагдаагийн болон дотоодын цэргийн хамгаалалтад байгаа объект руу нууцаар нэвтрэн орсон, эсхүл зэвсэг хэрэглэн буюу бүлэглэн довтолсон;

- ✓ хүнийг барьцаанд авсан;

- ✓ ялтан, цагдан хоригдогч оргосон, хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн этгээд зугатсан;

- ✓ галт зэвсэг, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болох бусад зүйлээр зэвсэглэсэн этгээд зэвсгээ хураалгах шаардлагыг үл биелүүлэн эсэргүүцсэн;

- ✓ хуяглан хүргэж яваа этгээдийг суллахаар зэвсэг хэрэглэн, эсхүл бүлэглэн довтолсон;

- ✓ хорих, цагдан хорих, баривчлах байранд нийтийн эмх замбараагүй байдал гарч, хүний амь нас, эд хөрөнгөд ноцтой хохирол учрах бодитой нөхцөл байдал бий болсон.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэхээс өмнө дараах анхааруулга¹⁸ өгдөг.

Нийтийн эмх замбараагүй

байдлыг таслан зогсоох, нийгмийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж байгааг таслан зогсоох, жагсаал, цуглааныг албадан тараах шийдвэрийг биелүүлэх, байгууллага, иргэдийн мэдэлд байгаа барилга байгууламж, орон байрыг эзлэн авсан, гудамж, замын хөдөлгөөнийг бүслэн хаасныг чөлөөлөх тохиолдолд олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийн өмнө урьдчилан анхааруулна.

Урьдчилан анхааруулахдаа тодорхой хугацаа зааж, чанга яригчаар зарлах зэрэг боломжтой аргыг хэрэглэнэ.

Урьдчилан анхааруулснаас хойш заасан хугацаанд үйлдлээ зогсоогоогүй бол тусгай хэрэгсэл хэрэглэнэ. Гэхдээ тухайн ажиллагаа, бүлгийг удирдаж байгаа албан тушаалтны шийдвэрээр урьдчилан анхааруулахгүй хэрэглэж болно¹⁹.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх үед дараах зүйлийг анхаарах хэрэгтэй.

Эсэргүүцлээ зогсоох хугацаа өгөх:

Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь анхааруулга өгсөний дараа тэдэнд сайн дураараа тарж явах бололцоо олгоно. Энэ нь уг жагсаалыг сонирхогч иргэд, хөндлөнгийн хүмүүс тусгай хэрэгсэлийн нөлөөнд өртөхөөс сэргийлнэ. Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэхдээ анхааруулга өгөхөөс гадна тэдгээр жагсаалд оролцогчид, сонирхогчдыг чөлөөтэй тарж явах бололцоог олгож гарах, явах гарцыг нээсэн байна.

Хамгийн бага хохирол учруулахыг эрмэлзэх²⁰

Тусгай хэрэгсэл хэрэглэж байгаа зорилго нь тухайн эсэргүүцлийг няцаах, хяналтандаа авах, таслан зогсооход чиглэгдсэн байдаг тул аль болох бага хор уршиг учруулах. Эсэргүүцэл зогссон үед дахин хэрэглэхгүй

¹⁵ Хууль зүйн сайдын А/126 тоот тушаал 2-р хавсралт "Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар"

¹⁶ НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмуудын 4, 9 дүгээр зүйл,

¹⁷ Хууль зүйн сайдын А/126 тоот тушаалын 2-р хавсралт "Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар"

¹⁸ НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмуудын 10 дугаар зүйл

¹⁹ Хууль зүйн сайдын А/126т/тушаалын 2-р хавсралт "Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар"

²⁰ 5 /б/ дугаар зүйл, НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд, 1990 он

байх

Хүний амь нас, нэр хүндэд хүндэтгэлтэй хандаж илүү их хохирол учруулахгүй байх²¹

Хэдийгээр тухайн эсэргүүцэгч этгээд чулуу, мод, шил, төмөр шидсэн бусдын амь нас эрүүл мэнд, эд хөрөнгөнд халдсан ч гэсэн түүнийг барисан тохиолдолд иргэдийн урд гаргасан үйлдэлд өширхөх маягаар зодох, дэглэх үйлдэл хийж болохгүй. Түүнчлэн эмх замбараагүй байдалд оролцоогүй энгийн буюу хөндлөнгийн хүмүүсийн аюулгүй байдлыг хангаж ажиллах хэрэгтэй. Шүүхээр гэм буруутай нь тогтоогдоогүй үед хэнийг ч гэм буруутайд тооцож болохгүй гэсэн зарчмыг баримтлах.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэсний дараа эмнэлгийн тусламжааг гэмтэж бэртсэн хүн бүрт яаралтай үзүүлж шаардлагатай арга хэмжээ авах²² /**өмнө үйлдсэн үйлдэлээс үл хамаарна**/

Тухайн этгээдийн жагсаал, цуглаан дээр гаргасан авир байдлыг үл харгалзах ба хохирсон хэнд ч болов туслах /цагдаа, үймээн гаргагч, жагсагч, жирийн иргэн, сонирхогч г.м./

Тусламж шаардлагатай хүнд газар дээр нь анхны тусламж үзүүлж, эмнэлгийн байгууллагад хүргэх арга хэмжээг цаг алдалгүй авах, хордсон хүн амьтан гал түймэр гарах эх үүсвэр байгаа эсэхийг шалгаж холбогдох арга хэмжээ авах, иргэдэд зөвлөгөө өгөх²³

Дээд буюу удирдах албан тушаалтанд нэн даруй мэдэгдэх

Тусгай хэрэгсэл хэрэглэсэн талаар өгөгдсөн үүргийг хэрхэн биелүүлсэн талаар шуурхай удирдлагын штабт илтгэнэ.

Бэртэж гэмтсэн хүнийн ар гэрийхэн болон ойр дотны хүмүүст нэн даруй мэдэгдэх²⁴

Жагсаал, цуглаанд оролцогчид болон иргэд нь

²¹ 5 /б/ дугаар зүйл, НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд, 1990 он

²² 5 дугаар зүйл, НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд, 1990 он

²³ Хууль зүйн сайдын А/126-тоот тушаалын 2-р хавсралт "Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар"

²⁴ 5 дугаар зүйл, НҮБ-ын Хүч болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд, 1990 он

хэдийгээр хууль бус үйлдэл хийж хэрцгий авирласан байлаа тусгай хэрэгсэлийн нөлөөлөлд өртөж гэмтэж бэртсэн бол цагдаагийн байгууллагаас уг этгээдийн хэн болохыг тогтоож, ар гэрийнхнийх нь хаяг, утасны дугаарыг тодруулан түүний ар гэр, хамаатан садан, найз нөхдийн аль нэгэнд яаралтай мэдэгдэх арга хэмжээ авна. Уг хүний талаар ямар шийдвэр гарч хаана байгааг нь мөн дуулгана

Хүч хэрэглэсний дараа үзүүлэх эмнэлгийн анхны тусламж

Цагдаагийн байгууллагын алба хаагч албан үүрэг гүйцэтгэх явцдаа галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг бусад хүч хэрэглэсэн тохиолдолд наад захын эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлэх шаардлагатай.

Ер нь ямар ч осол аюул тохиолдсон үед анхны тусламжийг зөв, тодорхой дэс дараалалтайгаар үзүүлэх явдал нь цагдаагийн ажилтны мэдлэг, ур чадварын нэг үзүүлэлт мөн.

Анхны тусламж гэдэг нь аливаа осол гэмтэл, гэнэтийн биеийн хямрал, өвчин эмгэгийн үед эмнэлгийн тусламж иртэл гарын доорх материалыг ашиглан өөртөө болон нөхөртөө, бусад хүнд үзүүлэх тусламжийг хэлнэ.²⁵ Өөрөөр хэлбэл эмнэлгийн мэргэжлийн бус жирийн ард иргэдийн өөртөө болон нөхөртөө үзүүлж байгаа тусламжийг анхны тусламж гэж нэрлэх ба үүнийг эмнэлгийн мэргэжлийн түвшинд үзүүлж байгаа анхны тусламжаас ялгаж ойлгох хэрэгтэй.

Анхны тусламжийг зөв үзүүлснээр:

- Амь насыг аврах
- Осол гэмтлээс шалтгаалсан бусад хүндрэлүүдээс сэргийлэх
- Эдгэрэлтийг түргэсгэх
- Эмчилгээний зардлыг бууруулах
- Хөдөлмөрийн чадвар алдалтын хугацааг богиносгох зэрэг эерэг үр дагаврыг бий болгоно.

Хууль бус жагсаал цуглаанд нас, хүйс харгалзахгүй олон тооны хүмүүс оролцож байдаг тул тусгай хэрэгсэл

²⁵ Осол гэмтлийн үед анхны тусламж үзүүлэх журам ЦБҮАЖ-код-207

хэрэглэсний дараа дээрх арга хэмжээг түргэн шуурхай авах нь цагдаагийн алба хаагчийн хариуцлагатай ажиллагаан юм.

Дүгнэлт

Цагдаагийн байгууллага нь хууль бус жагсаал, цуглааныг албадан тараахдаа холбогдох хууль тогтоомжийг баримтлан түүнд тулгуурлан үйл ажиллагаагаа явуулах нь учирч болох сөрөг дагавараас урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй арга хэмжээ болох юм.

Мөн албаны тусгай хэрэгслийг хэрэглэхдээ ашиглах аргачлал болон холбогдох аюулгүйн арга хэмжээг баримтлан ажиллах шаардлагатай билээ. Энэ нь алба хаагчийн эрх зүйн баталгааг хангах үндсэн нөхцлийг бүрдүүлж байна.

НҮБ-ийн байгууллагаас гаргасан холбогдох олон улсын гэрээ, конвенцийг албаны үйл ажиллагаандаа хэвшүүлж баримтлан мөрдлөг болгон ажиллах нь хүний эрхийг хангах үндсэн нөхцлийг бүрдүүлж түүний баталгаа нь болж өгнө.

Санал

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд баримталж байгаа хууль тогтоомж, эрх зүйн акт болон НҮБ-ийн хүний эрхийн талаархи конвенц, эрх зүйн баримт бичгийн талаар нэгдсэн сургалтыг холбогдох байгууллагатай хамтран алба хаагчдад зохион байгуулж тэдний эрх зүйн мэдлэгийг нь дээшлүүлэх

Цагдаагийн албаны үйл ажиллагаанд ашигладаг нэг бүрийн болон олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэх ур чадварыг алба хаагчдад эзэмшүүлэх

Бусад улс орны цагдаагийн байгууллага нь хууль бус жагсаал, цуглааныг хэрхэн ямар байдлаар албадан тараадаг, ингэхдээ ямар арга хэмжээ, зарчим баримталдаг талаархи туршлагыг нь судлах, түүнд тулгуурлан дотоодын үйл ажиллагаандаа өөрчлөлт, шинэчлэлт хийх

